

SISSEJUHATUS

“Kui me võtame omaks uue maailmavaate (või osa sellest), kaotame automaatselt suure osa suutlikkusest meenutada, mida me uskusime enne seda, kui teistmoodi mõtlema hakkasime.”

Daniel Kahneman

Nobeli preemia laureaadist psühholoog Daniel Kahnemani tsitaati võib tõlgendada vähemalt kahel moel. Esiteks tähendab see, et kui me oma teadmisi laiendame ja õpime asju paremini mõistma, saavad uued vaated meie mõtlemise lahutamatuks osaks. See annab meile lootust, et kui oleme jäätmeteta majandamise mõtteviisi omaks võtnud, siis on meil raske ette kujutada, et ressursse üldse teisti hallata saaks. Teisest küljest tähendab see, et mida suuremad eksperdid me mingis vallas oleme, seda raskem on meil selle valdkonna teadmisi edasi anda ja selgitada neile, kes sellest veel midagi ei tea. Meie teadmiste süsteem (seda nimetatakse ka mentaalseteks mudeliteks) muutub üha keerukamaks ja samas ka kompaktsemaks, meenutades kokkupakitud zip-faili, milles algaja jaoks teema mõistmiseks olulised detailid on hägustunud ja tagaplaanile vajunud. Meie mõtteprotsess liigub ühest etapist teise nii sujuvalt, et me ise ei märkagi seda enam. Peame ekspertidena oma mõtlemisviisi uuesti „lahti pakkima“, et aidata algajatel kergemini eksperdiks saada. Käsiraamatut ning Zero Waste saadiku ja koolitaja õppekavu koostades oleme püüdnud just seda teha.

Käsiraamatu eesmärk on toetada Zero Waste saadiku ja koolitaja õppekavade elluviimist, mille üldine eesmärk on tugevdada ja levitada jäätmeteta majandamise pädevusi Euroopa muutuste eestvedajate seas, aidates neil oma kogukondades toetada ja juhtida pikaajaliste süsteemsete muutuste elluviimist. Õppekavades kirjeldatakse kursuste ülesehitust ning põhjuseid, miks just need teemad ja pädevused on sinna valitud; siinses käsiraamatus käsitleme aga põhjalikumalt sisulisi teemasid ja pakume harjutusi ja materjale neile, kes soovivad koolitada Zero Waste saadikuid ja/või koolitajaid.

Kuna käsiraamatus kirjeldatud põhimõtted on võrdlemisi universaalsed, võib sellest abi olla kõigile, kes tahavad oma õpetamisoskusi parandada, seda eriti keerukatel teemadel, nagu paljud keskkonnaprobleemid.

KUIDAS SEDA KÄSIRAAMATUT KASUTADA?

Käsiraamat koosneb kahest osast: Zero Waste saadiku õppekava materjalid ning Zero Waste koolitaja õppekava materjalid. Käsiraamatu alguses on kaks peatükki üldisematel teemadel, mis on olulised mõlemas õppekavas. Nendes peatükkides käsitletakse seost väärtuste, heaolu ja jäätmeteta majandamise vahel ning metakognitsiooni – suutlikkust iseenda õpiprotsessi analüüsida ja kavandada.

Ehkki Zero Waste saadiku kursus on meie hinnangul esimene tase ning Zero Waste koolitaja kursus pigem edasijõudnutele – jäätmeteta majandamise aluste mõistmisest kuni oskuseni neid ise õpetada, paigutasime Zero Waste koolitaja peatükid käsiraamatus ettepoole. See aitab koolitajatel paremini mõista, millistest põhimõtetest kursuste või töötubade kavandamisel lähtuda ja kuidas õpitegevusi kavandada. Zero Waste saadiku koolituse peatükid tutvustavad süvitsi jäätmeteta majandamise erinevaid tahke. Kui Zero Waste koolitaja peatükid vastavad küsimusele „Kuidas?“, siis Zero Waste saadiku peatükid annavad vastusele „Mis?“ Käsiraamat ei kata sugugi kõiki mõlema õppekava teemasid – valisime välja mõned olulisemad ning samuti need, mis on koolituskursuse sisule kasulik tausta- või lisalugemine. Kõiki peatükke võib käsitleda näitena, mille alusel luua ise oma vajadustele vastavalt sarnaseid tekste muude jäätmeteta majandamise teemade kohta.

Käsiraamatut võib lugeda järjest alates esimesest kuni viimase peatükini või siis lihtsalt keskenduda huvipakkuvale teemale. Kõik peatükid on saadaval ka eraldi failina, et nende jagamine oleks lihtsam, kui peaks osutama vajalikuks töötada ühe teemaga korraga. Siin on mõned soovitusel peatükkide kasutamise kohta.

- Loe peatükk läbi, vasta küsimustele ja tee harjutusi, et teema kohta rohkem teada saada.
- Kasuta peatüki sisu (küsimused ja harjutused) koolitussessiooni koostamiseks antud teemal.
- Kasuta peatükki õppematerjali/lisalugemisena oma Zero Waste saadiku või koolitaja koolituskursustel.

Peatükid on koostatud nii, et neid saab kasutada ka koolitusmaterjalina (näiteks võib neid anda koduseks lugemiseks). Peatükkides on eri liiki küsimusi.

- **Küsimused, millele enne lugemist mõtelda:** need aitavad lugejal teemasse sisse elada ja mõtelda, mida nad selle kohta eelnevalt teavad.
- **Küsimused, millele pärast lugemist edasi mõtelda:** mida saab peatükist saadud infoga ette võtta, mida edasi teha?
- **Küsimused teksti sees:** need aitavad hetkeks peatuda ja mõelda võimalikele vastustele, andes võimaluse enne tekstist vastuse lugemist see ise leida.
- **Korduma kippuvad küsimused:** küsimused, mis inimestel selle teema kohta sageli tekivad.

Miks me nii palju küsimuste küsimisele keskendume? Seda saad lähemalt lugeda peatükist „Miks on küsimused olulised?“ Me soovime küsimustesse tõsiselt suhtuda, nende peale mõtlemiseks aega võtta ja need isegi üles kirjutada, kuna see aitab kõige paremini aktiivselt kaasa mõelda ja materjalile keskenduda. Meie eesmärk ei ole anda kõigile küsimustele vastuseid, vaid luua õppijas harjumus küsida küsimusi, püüda neile vastuseid leida, asjade üle sügavamalt juurelda ja ennast proovile panna küsides, kui palju me asjadest tegelikult teame – mõnikord võime nii taibata, et meil ei olegi veel vastuseid.

Meilgi ei ole kõigile küsimustele vastuseid ja seda käsiraamatut võib niisiis näha ka kui edasisse uurimistöö eesmärkide püstitust ning lähtepunkti, mis lugeja avastusretkele juhatab. Kui sul õnnestub meie küsimustele vastused leida, anna ka meile teada.

AUTORID JA KÄSIRAAMATU KOOSTAMINE

Käsiraamat on koostatud Erasmus+ rahastatud projekti „*Building a European Zero Waste Academy*“ raames. Autorid esindavad viite organisatsiooni, tuues kokku antud valdkonnas vajalikud kogemused ja oskusteave:

- Zero Waste Europe: Euroopa katusorganisatsioon jäätmeteta majandamisega seotud töö ja teadusuuringute alal;
- Ekologi brez meja: kodanikuühiskonna organisatsioon, millel on pikaajaline kogemus jäätmeteta majandamisega nii riiklikul kui kohalikul tasandil;
- Teeme Ära SA: kodanikuühiskonna organisatsioon, millel on kogemusi kodanikuaktiivsuse projektide, keskkonnateadlikkuse ja mitteformaalse hariduse vallas;
- Eesti Maaülikool, maaehituse ja veemajanduse õppetool: pikaajaline kogemus jäätmekäitluse ja jäätmete töötlemise õpetamisel;
- Tallinna Ülikooli haridusteaduste instituut: teadustöö ja teadmised hariduspsühholoogia vallas.

Käsiraamatu ülesehitus ja teemad töötati välja samaaegselt Zero Waste saadiku ja koolitaja õppekavadega. Käsiraamatus toodud ideed põhinevad uusimal teadustööl jäätmekäitluse ja hariduspsühholoogia vallas. Lisaks aitasid käsiraamatut täiendada kaks 2021. aastal läbi viidud pilootkoolitust. Käsiraamatu peatükkide ja küsimuste koostamisel võeti arvesse ka testrühmade tagasisidet. Mõnda peatükki testiti ka 2022. aasta alguses veebikursuse õppematerjalina ning kohandati vastavalt sellele. Lisaks autoritele on käsiraamatu koostamisele oma tagasiside ja ideedega kaasa aidanud 45 testrühmaliiget.

MÕISTED

Segaduse vältimiseks on siin ära toodud koolituskursuse protsessi ja koostamisega seotud põhimõisted. Teemaga seotud sisuline terminoloogia on lahti seletatud käsiraamatu vastavates peatükkides.

Koolituskursus on õppekava elluviimine.

Õppija on koolituskursusel osaleja (isik, kes õpiprotsessis osaleb) või isik, kes omandab uusi pädevusi.

Koolitaja on koolituse läbiviija (isik, kes õppijaid õpetab ja koolitab ning aitab neil omandada erinevaid pädevusi).

Jäätmeteta majandamine (zero waste) on kõigi ressursside säilitamine läbi toodete, pakendite ja materjalide vastutustundliku tootmise, tarbimise, korduskasutamise ning taaskasutamise, ilma neid põletamata ega maale, vette ega õhku paiskamata ja seeläbi keskkonda ja inimeste tervist ohustamata. See on jäätmeteta majandamise definitsioon, mille on kinnitanud Zero Waste International Alliance.

Zero Waste saadik on isik, kes oskab teavitada, veenda ja nõustada kohaliku tasandi poliitikakujundajaid jäätmeteta majandamise poliitikate ja ärimudelite vallas ning kellel on jäätmeteta majandamise osas vähemalt kesktasemel erialased teadmised.

Zero Waste koolitaja on isik, kes oskab tõhusalt ette valmistada ja ellu viia õppetegevust (koolitusi, töötubasid) erinevatel jäätmeteta majandamisega seotud teemadel, arvestades sealjuures õppijate vajadustega.

Pädevused koosnevad teadmistest, oskustest ja hoiakutest. Lähtume siinkohal mõistetest, mis on välja toodud Euroopa Komisjoni koostatud dokumendis „Võtmepädevused elukestvas õppes.”¹

Teadmised koosnevad faktidest ja arvudest, kontseptsioonidest, ideedest ja teooriatest, mis on juba loodud ja toetavad teatud valdkonna või teema mõistmist.

Oskused on määratletud kui suutlikkus juhtida protsesse ja kasutada olemasolevaid teadmisi tulemuste saavutamiseks.

Hoiakud kirjeldavad valmisolekut ja meelestatust tegutseda või reageerida ideedele, isikutele või olukordadele.

Kasutame eesti keeles nimetusi Zero Waste saadik, Zero Waste koolitaja, Zero Waste linnad ja Zero Waste koolituskäsiraamat ning üldiste *zero waste* praktikate puhul jäätmeteta majandamise mõistet. Leiame, et eesti keeles on jätkuvalt puudu suupärane ja sobiv vaste *zero waste* mõistele, mis peegeldaks selle ametlikku definitsiooni, ja seega on igati tervitatud head mõtted selle vaste leidmiseks.

¹ [Võtmepädevused elukestvas õppes](#), Euroopa Komisjon, 2019